

70 kr. — Koledar ima najprej 55 strani prave koledarske vsebine, zlasti govori še o pošti in denarskih stvaréh. „Zabavni del“ nam podaje pesem „Kolednico“, potem opisuje „Frana Kosarja“ (po Križaničevi knjigi), „Josipa Cimpermana“ (s podobno iz „Dom in svet“-a), potem „Ant. Kremlja“; dr. Anton Medved popisuje „Čudež sv. Januvarija“, Bogdan podaje „Večerne slike“, a Igo Kaš izvirno povest „Stana“, prof. S. Rutar pa nadaljuje svoje zgodovinske spise z naslovom: „Velika Moravska in staroslovenski jezik“. A. Aškerc je preložil pesem „Šah Nuširvan“, neimenovanec opisuje „Potres na Slovenskem“ (s slikami), in naposled podaje Radoslav Knaflič „Zgodovinsko in kulturno črtico o čeških razstavah“. To je raznovrstna vsebina letošnjega „Nar. koledarja“, okrašenega tudi z nekaterimi v več barvah tiskanimi slikami.

Koledar za goriško nadškofijo. 1896. V Gorici. V decembru 1895 Goriška tiskarna A. Gabršček. 8°. — Poleg koledarskega in obilnega inse-ratnega dela donaja ta koledar zlasti „Zgodovinske črtice iz poknežene grofije goriške in gradiške“ in sicer: Samostan benediktink v Monasteru pri Ogleju, Grofje Neuhaus-Št. Maver, Potovanje cesarja Leopolda I. po Goriškem l. 1660, Goriški Travniki in knez nadškofjska palača, Papež Pij VI. leta 1782. v Gorici, Stran-Kromberg, Belinjska opatija, Prazgodovinska razkopavanja po gorenji Soški dolini in bližnji Benečiji, Zgodovinske črtice o Gorici, Goričani pred sto leti. (Skoro vsi spisi so bili že natisnjeni.) Podravski je poslovenil dve povesti: „Figura“ in „Iz križarskih bojev na Poljskem“. — Tako ponuja tudi ta koledar kakor prejšnji „Narodni“ obilno vsebino in je namenjen po „Cerkvenem delu“ najprej Goričanom.

Hrvaška književnost.

Majka u radu za Boga in Hrvatsku. Lična knjižica je izšla v drugem pomnoženem izdaju. Prvi natisek — pred dobrim letom — si je dobil mnogo priznanja, trije hrvaški biskupi so izrekli pisatelju svojo pohvalo in zahvalo za knjigo. Pisatelj opisuje v navdušeni besedi in mični obliki vzvišeno nalogo matere. „Otročje srce je materina svetinja. Zaradi tega skrbno pazi mati na svoje dete, čuje nad njim kot nad najdragocenejšim blagom“, zato pa ji je tudi prva in glavna naloga dobra vzgoja otrok, vzbuditev ljubezni do Boga in domovine. Mati mora privaditi deco krščanskih krepstij, a biti mu ima v tem vzgled „treba je, da dete v materinem življenju vidi, kako mu je samemu živeti“, po besedah pesnikovih:

Zbore djeca — kako zbore majke
Tvore djeca — kako tvore majke,
Mole djeca — kako mole majke...
Častan porod od častne je majke,
Domoljuban — s majko domoljubnom,
Bogoljuban — s majkom bogoljubnom.

Pisatelj pa hoče v ženskem srcu zanetiti tudi iskreno domoljubje.¹⁾ „Morate biti zveste narodu svojemu, morate biti požrtvovalne; zvesti ljubitelji naroda in domovine so bili vedno pripravljeni na žrtve za blagostanje očetnjave in naroda. Morate biti strpljive, potrebna vam je jakost in stalnost, da premorete vse zapreke in omame, težave in bolesi, ki se vam stavljajo na pot in vam hočejo utujiti otroke onemu narodu, iz katerega ste se same rodile.“ — Pisec nato poučuje ženstvo, kako ima vzgajati svoje otroke v pristno-narodnem duhu; kako jim naj stavi v vzgled junaštva in lepa dela svojih prednikov, kako naj svojo pozornost obrača na narodne šege in običaje.

S kratka: Zlata knjiga, kateri želim, da bi se ne le med Hrvati, temveč tudi med Slovenci kar največ razširjala. — Ako si te krasne nauke utisne naše ženstvo v srce, ako se po njih ravna, mora priti za naš rod lepša bodočnost. — In uprav zato bi želel, da naša družba sv. Mohorja izda slovensko izdanje te knjige, prevod, v katerem bi bili nekateri vzgledi privzeti iz zgodovine slovenskega naroda ter izdanje prirejeno našim razmeram. Gospod pisatelj bi gotovo rad dovolil v to. Vsem izobraženim Slovincem pa priporočam toplo tudi hrvaško knjigo, ki se dobiva pri pisatelju g. Ivanu N. Jemeršiću, župniku v Grobišnem polju. — Cena knjižici, broječi 174 str., je samo 65 kr. *Götl.*

Bolgarska književnost.

(Poroča Fr. Kovačič.)

Bolgarsko znanstveno slovstvo je rastlo jako polagoma; a ne čudimo se temu, ako pomislimo, kakšne razmere so bile na Bolgarskem še pred kakimi šestnajstimi leti. Za višjo znanost je nedostajalo delavnih, izurjenih močij, ukaželjnih bralcev in sredstev. Zato se je bolgarsko poučno slovstvo dolgo časa pečalo le z vsakdanjimi potrebami, zlasti z vzgojo.

Med raznimi vedami se je najprej začela gojiti zgodovina, ker ravno zgodovinski spisi so vzbudili narodno zavest. — O bolgarski bogoslovni književnosti, da jo omenimo takoj tu, niti ne moremo govoriti, ker to polje je še sila pust. Škof Kliment in pop Teodor Mitov sta spisala nekoliko bogoslovnih spisov, a to je skoro vse. Ta dva sta se tudi trudila, da bi vzbudila v duhovščini zanimanje za književnost in povzdignila cerkveno časopisje, toda brez uspeha. Bolgarska duhovščina, zlasti starejša, je slabo izobražena, kar mnogo škoduje njeni veljavi. Celó šolske katekizme in cerkvene zgodovine so največ spisali posvetnjaki.

¹⁾ Pisec navaja mnogo vzgledov iz zgodovine in iz življenja. Pri vzgledu na str. 91. pa se mu je primerila pomota; zakaj ta je iz povesti „Babica“, katero je v češčini spisala Božena Nemcova in kjer je slikana Čehinja, a ne Hrvatica. To omenjam le radi točnosti.

Jezik, narodopis in zgodovino bolgarsko je prvi znanstveno obdeloval Venelin, o katerem smo govorili že lani. — Jezik in zgodovino je bilo treba najprej obdelovati in se je tudi res mnogo pisateljev poskusilo na tem polju, dasi ne vselej srečno.

Ker v Bolgariji več stoletij ni bilo nikakšnega slovstvenega življenja, ni čuda, da je bolgarski jezik strašno zaostal. Po pravici se je reklo, da je bolgarski jezik najbolj pokvarjen med vsemi slovanskimi narečji. V glasoslovju in oblikoslovju, v besednem zakladu, v sintaksi in v pravopisu se vidi, kako strašno je trpel bolgarski jezik. Bogati in jasni glasovi staroslovenščine so postali čisto nejasni, nedoločni. Jako razvita staroslovenska sklanja se je popolnoma izgubila v bolgarščini; skloni se sedaj zaznamujejo s predlogi. Z druge strani je pa bolgarščina dobila spolnik, katerega nima noben drugi književni slovanski jezik. V spregi sta se izgubila nedoločnik in deležnik. — V leksikalnem oziru so izginile domače lepe besede, in kar mrgoli ptujk, grških in turških.

Ako je bila že pri nas in pri Hrvatih tolika zmešnjava v jeziku in pravopisu, ko se je slovstvo vzbujalo, kaj šele pri Bolgarjih! Prvi bolgarski pisatelji niso imeli nikakšnega merila za svoj jezik, ker književnega jezika ni bilo. Jeden je vlekel na staroslovenščino, drugi na ruščino, zraven pa se je vsak držal še svojega narečja. Kako različna pa so narečja v bolgarskem jeziku!

Ravno tako je bilo s pravopisom. Koncem prejšnjega stoletja je grščina tako vladala, da mnogi niso znali več cirilice brati ter so tudi bolgarščino pisali z grškimi črkami. — Pajsij se je držal staroslovenskega pravopisa. Pozneje — največ po vplivu Venelinovem — so uvajali ruski pravopis, ki je v šestdesetih letih postal jako običajen. Toda kmalu so izprevideli, da ruski pravopis ni povsem primeren bolgarščini, jeli so ga tedaj prekrojovati po zahtevah bolgarskega jezika. Popolna jedinstvo se še sedaj ni dosegla, vendar je upati, da prevlada „bolgarska šola“, ker je tudi učno ministerstvo po veččakih določilo njen pravopis.¹⁾

Jezikoslovnih spisov v starejši dōbi sicer ne manjka, ali njih vrednost je jako majhna. Spisalo se je mnogo šolskih slovnice, a ni jedna ni zanesljiva. — Izmed starejših jezikoslovcev omenimo le znamenitejšega. Dragan Cankov je l. 1852. po navodilu Miklošičevem pisal v nemškem jeziku slovnico bolgarskega jezika, ki ima vsaj nekoliko vrednosti pred drugimi.

Dr. Ivan A. Bogorov je deloval kot pisatelj v vseh strokah, izdaval je časnike, narodne pesmi, zemljepise, potopise, slovnice itd. Spisal je tudi dober francosko-bolgarski slovar (l. 1872.), toda bolgarsko-francoski del nima nikakšne vrednosti.²⁾

Pri drugih slovanskih narodih čudovito napreduje jezikoslovje, a bolgarsko polje je v tem oziru jako pusto. Še celó tisto, kar so prvaki slovanskega jezikoslovja: Miklošič, Daničič, Jagić, Novaković in dr. spisali in se tiče tudi bolgarščine, bilo je do najnovejšega časa neznano na Bolgarskem. Najodličnejši zastopnik Bolgarjev med slavisti je Marin Drinov, ki je znamenit tudi kot zgodovinar. — Šele v najnovejšem času se vračajo mladi Bolgarji domov kot izučeni jezikoslovci z raznih evropskih vseučilišč in obdelujejo zlasti dijalektologijo in folkloristiko. — Izmed novejših omenjamo Miševa, Kostova, dr. Ivana Šišmana in Najdena Gerova, ki je l. 1892. jel izdajati velik bolgarski slovar. Obsegal bo kakih 60.000 izrazov, k vsaki besedi so dodani dōtični izreki in pa ruska razlaga. Turške besede so označene z zvezdico. V pravopisu se drži najnovejših določil. Ta slovar bo jako važen za celo slovansko jezikoslovje.

Zgodovinski spisi prvih pisateljev se za pravo ne morejo šteti med znanstvene knjige. Za Venelinom je bolgarsko zgodovino obdeloval Rakovskij. Toda njuni spisi — razven nekaterih dragocenih podatkov — so dandanes male vrednosti.

Gabrijel Kutjovič je deloval s peresom od l. 1837. ter je razven jezikoslovnih, političnih in poljudnih spisov sestavil več zgodovinskih črtic. Izdal je tudi bolgarsko zgodovino (Carigrad 1871), ali že začetek se mu je ponesrečil, ker je Hune označil za pradede bolgarskega naroda. — Ruski državni svetovalec Spiridion N. Palavzor († 1871) je spisal več zgodovinskih del o Bolgarjih, toda večinoma v ruskem jeziku.

Predzgodovinskih izkopin je na Bolgarskem malo in doslej se je tudi slabo gojila ta stroka. — Starejša bolgarska zgodovina je še slabo obdelana, saj je tudi sila težaven posel, ker nedostaje virov; kar jih pa je, ti so raztreseni po raznih evropskih zbirkah. Staroslovenske listine so Grki uničili, doslej se je našla jedna jedina v rilskem samostanu.¹⁾ Turških listin je več, a trebalo bi jih preiskati. V razvalinah starih mest, gradov, cerkvá in v različnih napisih še tiči marsikako zrno za zgodovinarja, ali tukaj bo še mnogo dela.

Tem marljivejše se obdeluje novejša zgodovina, zlasti o zadnji dōbi turškega gospostva imajo Bolgarji mnogo spisov. — Jako zanimivi so „Spomini“ (Mémoires) hajduškega vojvoda Panajota Hitova (Bukarešt 1872), katere je za pravo spisal Ljuben Karavélov.²⁾ — Zgodovino cerkveno-politične borbe je opisal Teodor Burmóv, po oslobojenju prvi ministerski predsednik. Jako so priljubljeni tudi „Spomini na carigradske ječe“ Svotoslava Milárova (Sofija 1881). Zarote in upore zadnjih let turške vlade sta opisala Zaharija Stojánov in Stojan Zaimov.

¹⁾ Gl. „D. in sv.“ l. 1895. št. 4. str. 127.

²⁾ Geschichte der Bulgaren str. 571.

¹⁾ Das Fürstenthum Bulgarien 262.

²⁾ Ibid. 258.

Najznamenitejši bolgarski zgodovinar pa je že prej omenjeni *Marin Drinov*. Rodil se je l. 1838. v Panagurištu, izučil se je v Moskvi ter je bil sedem let odgojitelj v neki ruski plemenitaški obitelji. Od l. 1871. je profesor slavistike na vseučilišču v Harkovu. Ko je ruska vojska oslobodila Bolgarijo, bil je nekaj časa načelnik odseka „za ljudsko omiko“ ter je jako skrbel za povzdigo bolgarskega šolstva. Njegova najznamenitejša dela so: „Zaselenie balkanskago poluostrova Slavjanimi“ (Moskva 1871 ruski), „Južnye Slavjane i Vizantija v X. v.“ (Moskva 1876), „Pogled vrch proischoždanie-to na blgarskij narod i načalo-to na blgarska-ta istorija“ (Dunaj l. 1869), „Istoričeski pregled na

blgarska-ta crkva ot samo-to načalo do dnes“ (Dunaj l. 1869.) Razven tega je raztresenih mnogo njegovih spisov po raznih bolgarskih časnikih, zlasti v „Periodičesko Spisanie“.

Modroslovnih spisov ima bolgarsko slovstvo še jako malo; celó prevodov ni. Do leta 1884. so imeli dve malovredni logiki in šele istega leta je Katarina Karavélova, žena bivšega ministerskega predsednika, preložila neko angleško učno knjigo na bolgarski jezik. — Kolikor se v obče more govoriti o modroslovnem smeru na bolgarskih šolah, prevladuje empirično modroslovje Milla Stuarta, v prejšnjih letih pa so vladali francoski enciklopedisti (po vplivu grških šol). (Konec.)

Glasba.

Skladbe „Glasbene Matice“.

„Glasbena Matica“ je izdala dva zvezka, obsegajoča sedem skladdeb.

Prvi zvezek se začneja z Aljaževim moškim zborom: „Občutki“. Melodija je krepka in odločna, harmonizacija jasna in se umika melodiji, da stopa zlasti v baritonu tem živeje na dan. V tej skladbi so res izraženi moški občutki. Pirnatov moški četverspev: „Pomlad in jesen“ kaže ravno nasprotni značaj. Nedostaje mu one jasnosti, zato se pa ugablja bolj v posameznosti in izkuša v kratkem podati različne misli. S tem trpi jednota. Foersterjev mešani četverspev „Kitica“ je izvrstna skladba. Čudimo se skladatelju, da on, ki ima tako v oblasti težavne oblike cerkvene glasbe, hkrati v posvetni glasbi zлага tako lahkotno in dovršeno. „Žalost“ je skladba, katera se popolnoma naslanja na narodno glasbo, pa kaže vendar, da ji je skladatelj vtisnil vsestransko svoj značaj. Samó začetek in konec sta prav za prav pesem. Srednji osmeroglasni zbor obdeluje preprost stavek v bujnih zvočnih kombinacijah, pa manjka mu podlage v besedilu, katero je ravno na tem mestu najbornejše. Prepričani smo, da bo naredil ta del velik utisek, če ga bo pel mogočen zbor. Cena: partitura s šestimi glasovi à 1 gld. 50 kr.

Scherzo, Intermezzo in Valček, za klavir zložil *K. Hoffmeister*. Op. 6. Cena 1 gld. 30 kr. — Gosp. Hoffmeistera skladbe za klavir imajo čisto moderno lice. Njegovi motivi se odlikujejo večinoma z lepim ritmom in z neko fantastično drznostjo. Včasih se nam zdi, da ta drznost izhaja iz želje po originalnosti, in takrat ni prijetna. Gospod skladatelj zna stvariti jako nežne in blagodejne motive, pa večkrat jih hipoma preseka s kakim trdim stavkom, da pokvari užitek. Tak je n. pr. konec valčka. Najbolj nam še ugaja „Intermezzo“, kateri

je res melodična skladba, pa tudi v drugih skladbah se kaže poleg pretiravanja — odločno hrepenenje po višji, izredni lepoti.

Domu in ljubezni. Za moški zbor in tenor-solo uglasbil *Anton Nedvčd.* — Ta prijetni, netežavni zbor je namenjen srednjim močem; zložen je z ono elegantno jednostavnostjo, katera je lastna g. skladatelju. Dobi se pri njem partitura s štirimi glasovi za 60 kr., posamezni glasovi za 5 kr.

Cerkvena glasba.

Missa pro defunctis ad IV. voces inaequales aut una voce cum organo. Auctore *Ig. Hladnik*, op. 23. V Ljubljani. 1895. Tiskal Blažnik. Dobi se v „Katoliški bukvarni“ in pri gospodu skladatelju v Novem mestu. Cena 40 kr. — Ta maša ima popoln tekst. Zložena je primerno svojemu namenu. Skladatelj ni uporabil ničesar, kar bi ne bilo skladno z „mašo za mrtve“ in se je držal najožjih mej, da nam podá skladbo, ki zadostuje zahtevam cerkvene umetnosti in se dá izvajati s škromnimi pripomočki, tudi z jednim samim pevcem, če ni drugače. Blagodejna skromnost diči to skladbo in jo dela tembolj prikladno njenemu namenu.

Za pouk.

Poduk v igranju na citrah. Sestavil *Fran Sal. Koželjski*. I. zvezek. Založil *L. Schwentner*, knjigarna v Brežicah ob Savi. Cena 1 gld. 50 kr. — S tem delom dobé naši citrarji polagoma popolno šolo, da se temeljito naučé igranja. Kakor kaže ta prvi zvezek, bo delo obsegalo vse, česar potrebuje igralec v teoretičnem in praktičnem oziru. Začenja z uvodnimi pojmi o glasbi, o notah, o citrah sploh, o strunah, podaje za vajo najprej